

CAHİT SITKI TARANCI'NIN ŞİİRLERİNDE ÇOCUKLUK VE ÇOCUKLUĞA DUYULAN ÖZLEM

Safiye AKDENİZ*

ÖZET

Yalnızlığın beslediği karamsar bir yapıya sahip olan Cahit Sıtkı, içinde yaşadığı ortamdan memnun olmayan bir insandır. Bu memnuniyetsizlik onu alternatif dünya arayışları içine itmştir. Bu durumda şairin yapabileceği ya mükemmel bir dünya hayal etmek ya da geçmişe sığınmaktır. Şair de bunu yapar ve kendine her türlü sorumluluktan uzak bir hayat vaad eden çocukluk günlerine sığınarak onu özlemle anar.

ABSTRACT

Cahit Sıtkı who has a pessimistic character supported by loneliness, is not satisfied with the environment he survived. This dissatisfaction makes him search for alternative surroundings. In this case, either the writer can imagine a perfect world or he can take shelter in his past. So the writer does the second one and with desire he thinks of his childhood days by taking shelter in them which promises a life without any responsibility.

Cahit Sıtkı “Her mihnete rağmen”¹ yaşamaktan yana tavır alsa da bu onun, içinde yaşadığı dünyadan ve bulunduğu ortamdan tam bir memnuniyet duyduğu anlamına gelmez. Nitekim şairin, yaşadığı hayattan duyduğu memnuniyetsizliği sık sık dile getirdiğini ve alternatif kurtuluş yolları ve dünya arayışları içine girdiğini görmekteyiz. Kızkardeşine yazdığı 27.11.1932 tarihli mektubunda bu türden hislerini dile getirmektedir. “Bu dünyadan, bu dünya insanlarından bazan o kadar nefret ediyorum ki çıkıp gitmek için bir kapı arıyorum ve emin ol ki aradığım kapıyı bulduğum gün asla tereddüt etmeden o kapıyı açıp gideceğim, başka alemlere, başka insanların yanına, her halde bu dünyaya hiç benzemeyen bir dünyaya... Öyle parlak bir mazim olmadığı halde, yine eski zamana, mesela çocukluğuma rücu etmek isterdim”².Yalnızlığın beslediği bu karamsar ruh hali şairi geçmişe, hatıralara, çocukluk günlerine, anne karnına sığınmaya itmekte veya bir “o belde” hayaliyle yaşatmaktadır. Zaten bu ruh hali içinde olan kişinin başka türlü düşünmesi de mümkün değildir. “İçinde yalnızlık duygusu taşıyan kişi, ya hülyadan köprüler kurar, mutlu ve huzurlu bir ülke tasarlar, ya da geçmişe, çocukluk günlerine sığınır”³.

* Araş.Gör.Dr.Safiye Akdeniz, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın.

¹ Cahit Sıtkı Tarancı (Haz:Asım Bezirci), **Bütün Şiirleri**, İstanbul 1995, s.123

² Cahit Sıtkı Tarancı (Haz:İnci Enginün), **Evime ve Nihal'e Mektuplar**, Ankara 1989, s.53

³ Cahit Kavcar, **Eğitim ve Edebiyat**, Ankara 1999, s.140

Cahit Sıtkı da bunu yapmış ve sık sık çocukluk günlerine, kendine şefkat, emniyet, masumiyet ve bağımsızlık vaad eden o günlere sığınmıştır.

Geçmişe veya çocukluk günlerine duyulan özlem sadece Cahit Sıtkı'da rastladığımız bir özellik değildir. Çeşitli sebeplerle yaşadığı hayattan veya içinde bulunduğu ortamdan hoşnut olmayan şairler geçmişe, çocukluk günlerine, hayali alemlere veya yücelttikleri bazı değerlere özlem duymuşlardır. Ahmet Haşim "O Belde"ye, Tevfik Fikret "Ömr-i Muhayyel"e, Yahya Kemal tarihe, Ahmet Hamdi Tanpınar geçmişe ve estetiğe, Orhan Veli çocukluk günlerine, Cahit Sıtkı ise geçmişin veya hayali alemlerin yanısıra özellikle tabiata sığınır. Bizim bu yazımızda üzerinde duracağımız konu ise onun şiirlerindeki çocukluk özlemidir.

Çocukluk ve çocukluğa duyulan özlem, şairin ilk dönem şiirlerinde kendisini yalnızlık ve karamsarlığın beslediği, etkisi tüm şiddetiyle hissedilen bir ruh hali olarak gösterir. Diğer şiirlerinde -özellikle Otuz Beş Yaş'ta- ise özlemle, hoş duygularla anılan bir zaman birimi, güzel duyguları, artık onun hayatında eskisi kadar yer almayan bazı değerleri dile getirmede başvurulan bir vasıta olarak karşımıza çıkar.

24.4.1931 tarihinde Servet-i Fünun'da yayımlanan "Anne Ne Yaptın"⁴ başlıklı şiiri şairin bu konuyu ele aldığı ilk dönem şiirlerindedir. İlk şiir kitabı "Ömrümde Sükut"ta yer almayan eser, Asım Bezirci tarafından "Bütün şiirleri" içerisinde "öncekiler" başlığı altında verilmiştir. Dörtlüklerle ve 14lü hece vezniyle yazılan şiirde şair, çocukluktan çok anne karnına dönmeyi ve hiç doğmamış olmayı istemektedir. Anne karnı onu yalnızlıktan ve hayatın tüm sorumluluklarından uzak tutan güvenli bir yer olarak tanımlanmaktadır.

Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?

Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?

Senden istemiyordum ne tacı, ne sarayı;

Karnında yaşıyordum, kafiydi saadetim.

Bir kere doğurdunsa, sonra niçin büyüttün?

Kundakta, beşikte de bir zahmetim mi vardı?

Koynundan niçin attın yavrunu bütün bütün?

Bilmiyor muydun ki o yalnızlıktan korkardı.

⁴ Cahit Sıtkı Tarancı (Haz:Asım Bezirci), *Bütün Şiirleri*, İstanbul 1995, s.30

**Sütünden tatlı mıdır, anne, sanki bu hayat?
Bana sorsana anne yaşamak bir hüner mi?
El aç, yalvar gündüze, geceye boyun uzat.
Bu uğurda bir ömür çürütmeye değer mi!**

**Karnında yaşıyordum, kafiydi saadetim!
Anne, istemiyordum ne tacı, ne sarayı!
Anne, karnında fazla yaramazlık mı ettim?
Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?**

Şiirde dikkati çeken ilk özellik şairin duygularını ve anne karnına dönme isteğini çok açık bir biçimde dile getirmesi hiçbir sembole başvurmaması veya gizleme yoluna gitmemesidir. Bunu çocuğun dünyasının yalınlığı ve yapmacıksızlığıyla şiirin üslubu arasında kurulmak istenen uygunluğa bağlayabiliriz. Aynı özelliğe “Hey Gidi Güneşli Uykular”⁵ başlıklı şiirde Mehmet Kaplan da dikkat çekmekte ve şu değerlendirmeyi yapmaktadır. “Bu şiirde Cahit Sıtkı’nın duygularını gizlemeden ortaya koyması Freud nazariyesinden aldığı cesaretle izah olunabilir. Zira “libido” hiç bir zaman kendisini bu kadar çıplak olarak ifade etmez, semboller ve maskeler arkasına gizlenir”⁶.

Aynı konuyu işleyen iki şiirin yazım tarihleri arasındaki yaklaşık on yıllık fark üslupta da kendini gösterir. Şair, hislerini bu kez daha estetik bir biçimde ifade eder. Dörtlük ve vezin gibi geleneksel anlatım vasıtalarından faydalanmaz. Anne karnı ise ilk şiire göre daha dolaylı bir biçimde “sularında boğulmadığımız deniz” benzetmesiyle verilir. Mehmet Kaplan, bu şiiri Freud’un ödip kompleksiyle açıklamakta, şairin cinsi arzularıyla annesine olan bağlılığı arasında ilgi kurmaktadır. Dikkati çeken bir diğer özellik ise anneyle tabiat arasında kurulan ilişkidir⁷. Şairin şiirlerinde tabiata verdiği değerlerin sebeplerinden biri de budur.

**Ömrüm oldukça hatırlayacağım
Uyuduğum yıldızlı geceleri,
Deniz kızlarının kucığında.**

⁵ a.g.e., s.90

⁶ Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri II**, İstanbul 1988, s.115

⁷ Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri II**, İstanbul 1988, s.113-114

Sular başladı mı sığlaşmaya
Bir bir sönerdi yıldızlar;
Bırakırdı beni usulca beşiğime,
Saçları ayışığından dadularım.
Derken şafaklar peyda olurdu,
Suların göklere vuran aksi şafaklar.
Acıkıp uyandığım saat,
Annemin uykusuna kıydığım saat;
Telaşla uyanan genç kadın,
Aceleyle çözülen göğüs,
Yüzümü süpüren ılık rüzgar;
Birdenbire keşfettiğim
Parıltılar, beyazlıklar, yuvarlaklar diyarı;
Pembe uçlarına sırayla sırayla asıldığım
Lezzetli memeler,
Bereketli memeler,
Doyamadığım, doyamadığım!
Neden sonra,
Ben tekrar sulardayım,
Annemin gözleri gibi lacivert bir bir denizde;
Dalgadan dalgaya athyorum,
Güneşi kovalıyorum, güneşi kovalıyorum.
Hey gidi güneşli uykular!
Sularında boğulmadığımız deniz!

Yazım tarihleri arasında yaklaşık on yıllık bir fark (1931-1940) olan bu iki şiirden yola çıkarak varacağımız bir diğer sonuç ise şairin geçmişe duyduğu özlemin en uç noktası olarak değerlendirebileceğimiz anne karnına dönüş isteğinin, hayatının her safhasında varlığını devam ettirdiğidir. Ta ki son şiir kitabı “Düşten Güzel” de evlilik hayatının vermiş olduğu iyimser bakış açısıyla geçmişe değil içinde bulunduğu ana ve geleceğe dikkatini yöneltinceye kadar.

Yukarıdaki şiirlerde çocukluğa duyulan özlem müstakil bir konu olarak ele alınırken “Bugün Hava Güzel”⁸ ve “Sıla”⁹ başlıklı aşağıdaki şiirlerde mutluluğun ifadesi için bir vasıta olarak kullanılmıştır. “Otuz Beş Yaş” ta yer alan her iki şiir, 1940 yılında şairin Fransa’da bulunduğu sıralarda yazılmış olmaları sebebiyle de bazı benzerlikler gösterirler. Hoş bir tabiat, anneye ve memlekete duyulan özlem her iki şiirde de coşkulu bir dille ifade edilmiştir.

Bugün hava güzel,

Bugün içim içime sığmıyor.

Annemden mektup aldım,

Memlekette gibiyim.

.....

Bulutların ipek gölgesi

Çocukların yüzünde hışırıyor.

Çember çeviriyorum çocuklarla beraber

Elime çember almadan

Düşüncelerimi nura gark eden güneşe sor,

Bu Nisan rüzgarı da şahadet eder,

Bütün insanları kardeş biliyorum,

Cümlenin sağlığına duacıyım

.....

Evinden uzak kalmış bir çocuğun evine ve annesine kavuşma sevincini konu edinen aşağıdaki şiirde şair, varlıkları, fark edilme sıralarına uygun olarak vermektedir. Masalsı unsurlar da içeren şiirde çocukluk ve çocukluk günlerine ait anılar çocukça bir coşku yaşayan şairin hislerini dile getirmek üzere kullanılmıştır.

Gün bitti;

Akşam serinliğiyle başlıyor memleketim.

Doğduğum köy görüldü;

⁸ Cahit Sıtkı Tarancı (Haz:Asım Bezirci), **Bütün Şiirleri**, İstanbul, 1995, s.148

⁹ a.g.e., s.146

**Sakin yıldızlarıyla gittikçe yakınlaşan sema,
Dört nala kalktı atıp sevincinden;
Uçaraktan gidiyorum sılaya.
Çocukluğumda uçurttuğum uçurtmalar olacak
Bacalara takılan şu beyaz bulutlar;
Belki de rüzgarda namaz bezidir,
Yüzüne hasret kaldığım anacığımın!
Herhalde beni bekleyenler var.**

Çocukluk günleri, aynı zamanda artık önemini yitirmiş bazı değerlerin yeniden hatırlanmasına zemin hazırlayan bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair, zayıflamış dini inançlarını veya bu inançların konu edildiği hatıralarını genellikle çocukluk yıllarını işlediği şiirlerde ele almaktadır. Bugün Cuma¹⁰ başlıklı aşağıdaki şiirde bu türden bir konu çocukluk dönemine ait hatıralarla dile getirilmektedir. Dolayısıyla çocukluk günlerinin bir yerde bu tür hatıralarla özdeşleştiğini söyleyebiliriz. Şair, hislerini bir mantık silsilesi halinde dile getiriyor ve şiiri temenniyle tamamlıyor

**Bugün Cuma;
Büyükannemi hatırlıyorum,
Dolayısıyla çocukluğumu.
Uzun olaydı o günler;
Yere düşen ekmeğin parçasını
Öpüp başıma götürdüğüm günler!
O zaman inandığım gibi,
Sahiden bir öbür dünya varsa eğer,
Orada da Cumaysa bugün,
Başında bulutlardan beyaz örtüsü,
Büyükannem namaz kılmaktadır,
Namahrem eli değmez seccadesinde;
Mekke-i mükerremeden getirilmiş.
Dilerim duasında unutmasın beni;**

¹⁰ a.g.e.,s.153

Günahkar olduğumu hatırlayarak.

Kurban Bayramı¹¹ adlı şiirde ise çocukluğun şiirin muhtevsından ziyade edasına sinmiş olduğunu söyleyebiliriz.

**Çoluk çocuk sevincinden zıpladı durdu,
Döküldü sokağa konu konu komşu,
Çalınca bayram davulu;
Üç beş koyun gidiyordu
Kimisi kuzu;
Sürünün kurdelaı boncuğu
Belli ediyordu
Kaçınılmaz yolculuğu
Mezbahaya doğru.**

Ah o siyah benekli kuzu!

Uçtu uçtu¹² adlı şiirde de yine benzeri bir biçimde çocukluğun şiirin formunu ve üslubunu belirlediğini görmekteyiz. Şair, kelime tekrarlarından ve tanıdık bir kalıptan faydalanarak çocuksu bir eda yakalıyor. Masanın uçuşunu ise her türlü olağanüstülüğe izin veren çocuk muhayyilesinin bir ürünü olarak değerlendirebiliriz.

**Uçtu uçtu leylek uçtu,
Uçtu uçtu masa uçtu,
Uçtu uçtu Semahat uçtu,
Uçtu uçtu.....?
Ne uçtu sanırsınız çocuklar?
Uçtu uçtu gençliğim uçtu.**

¹¹ a.g.e., s.110

¹² a.g.e., s.155

“Çocuk Bahçesinde Gezerken”¹³, Fransa’da bulunduğu yıllarda yazmış olduğu ve çocukluğa özlemi konu edindiği bir diğer şiiirdir. Şairin II. Dünya savaşının yarattığı olumsuz etkiyi ve yalnızlığını çocukluğa sığınarak telafi etmeye çalıştığını görmekteyiz. Şair, çocukluk günlerini büyük bir özlemle anmakta ve çocukluğun hayatındaki önemini vurgulamaktadır. Onun hayatını besleyen üç ana kaynağın aşk, sanat ve çocukluk yılları olduğunu söyleyebiliriz.

Kırıldığını bildiğim halde

Ne diye çemberimi ararım?

Kursam işlemez oyuncaklarım:

El çocuğu uyur beşiğimde.

Ah yeniden başlamak hayata;

Çocukluğa, aşka ve sanata!

Şair, zaman zaman çocukluktan ziyade çocukluk günlerindeki coşkuyu özlemekte ve tekrar ona kavuşmak istemektedir. “Öyle Dalmışım ki”¹⁴ adlı şiiirinde böyle bir ruh halinin konu edildiğini görmekteyiz. Şair, bu coşkuyu ses tekrarları ve ses taklidi kelimelerle sağlamaya çalışıyor.

Öyle Dalmışım ki bu akşam üstü,

Komşu arsadır gözümde gökyüzü.

Ben dünyadan bihaber bir çocuğum;

Kayıp zıpzıplarımı arıyorum.

Koşun çocuklar, koşun komşu kızlar,

Avuçlarıma sığmıyor yıldızlar.

Çocukluk adlı şiiiri ise yaramaz bir çocuğun tavrına uygun bir biçimde çocukluk günlerine dönme isteğini dile getirmektedir. Çocukluk şiiirde de görüleceği gibi sorumluluktan uzak, kayıtsız bir yaşamı vaad etmesiyle şair için

¹³ a.g.e., s.147

¹⁴ a.g.e., s.147

bir cazibe kaynağıdır. Şiirin ilk bendinde istediğini büyüklerine yaptırmak için ayak direyen bir çocuğun kararlılığı, ikinci bendinde ise istediğini gerçekleştirmenin verdiği sevinci yaşayan çocuğun coşkusu dile getirilmektedir. İkinci bentte yer alan ses taklidi kelimelerin fazlalığı bu coşkuyu ses düzeyinde de hissetmemize yardımcı olmaktadır. Görüldüğü gibi çocukluk veya çocukluğa duyulan özlem, şiirin sadece muhtevasını değil, kelime kadrosunu da doğrudan doğruya etkilemektedir. Uçurtma, çember, zıpızıp, horoz şekeri vb. kelimeler bu sayede şairin kelime kadrosuna dahil olmuştur. Şiirin tamamen çocukça bir hayale dayalı olmasını ise anlatılanların imkansızlığını hissettirme veya çocuğun dünyasını daha iyi yansıtabilme gayretiyle açıklayabiliriz.

**Affan Dedeye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşım var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.**

**Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!**

Görüldüğü gibi anne karnına dönüş veya çocukluğa sığınma, Cahit Sıtkı'nın özellikle ilk dönem şiirlerinde ve "Otuz Beş Yaş"ta ele aldığı bir konudur.Çocukluk günleri dışında şairin tabiata ve hayalini kurduğu başka alemlere sığındığını bilmekteyiz. Tabiatı da bir çeşit anneye dönüş olarak değerlendirmemiz yanlış olmaz sanırız. Ancak tabiatın, önemini yitirmiş bazı değerlerin yerine ikame edilmiş bir varlık olduğunu da unutmamamız gerekir. Yalnızlığın, karamsarlığın ve memnuniyetsizliğin sonucu olarak ortaya çıkan bu ihtiyaç, sadece Cahit Sıtkı da değil başka bir çok sanatçıda gözlemlediğimiz bir durumdur.

KAYNAKLAR

KAPLAN, Mehmet, **Şiir Tahlilleri II**, İstanbul 1988

KAVCAR, Cahit, **Eğitim ve Edebiyat**, Ankara 1999

TARANCI, Cahit Sıtkı (Haz:Asım Bezirci), **Bütün Şiirleri**, İstanbul, 1995

TARANCI, Cahit Sıtkı (Haz:İnci Enginün), **Evime ve Nihale Mektuplar**, Ankara, 1989